

**En kritik öfver critiker. Med
utkast til en lagstiftning i
snilletts verld. ...**

Thorild, Thomas,

1700-1829 38 C





4
Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Litt hist

So.

1700 - 1829

Ex. A

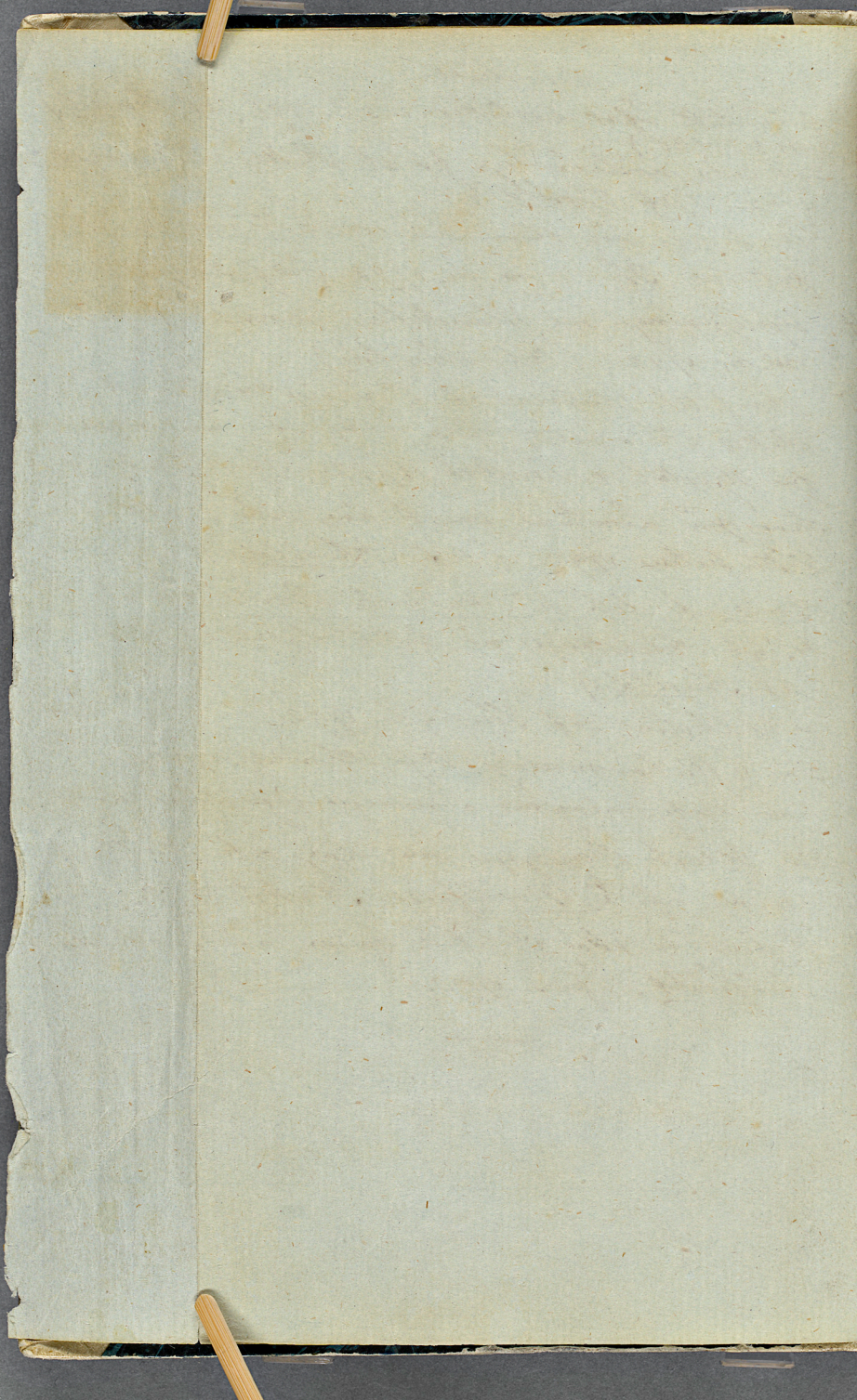
THORILD, THOMAS





Innehåll.

1. En Critik öfver Critiker. 1-3 D. 1791. (Af Thorild.)
(Obs. 3 D. 1. 30.)
2. Det enda nödvändige för et Rikes Finanser.
1792. (Af Thorild.)
3. Bref till den store och närstående För-
fatterna Th. m. m. 1792. (Af Leopold.)
4. Upplysning om Handelsens sannu förhåll-
ande m. m. 1792. (Af Thorild.)
5. Bref til Autorn af Principen för et
Rikes Finanser, på Utty. af Samlingar
för Hjertat o. Smilket. 1792. (Af Silverskjöld.)
6. Ans på Lintaus emot lag och Rätt i
Vittorbeten. 1792. (Af Thorild.)
7. Bevis, at det så kallade Bevis, för en
falskt Adelskap, är intet Bevis. 1792.
(Af Thorild.) af L. M. Philipsen.
8. Middelstven. Af Thorild. 1792.
9. Om Efforbarning. Af Thorild. 1792.
10. Om Upplysningens Princip. Af Thorild. 1793.
11. Et Kort Beskrifning om Lag och Rätt
m. m. af E. Nordfors. Skåns. 1792.
12. Föreläsning om Politiken m. m. af Carl Mann-
derfeldt. Öfers. 1790.



EN
CRITIK
ÖFVER
CRITIKER.

MED
UTKAST

Til

En Lagstiftning i Snilletts Verld.



*Plerique damnant, quæ non intelligunt;
Quintil.*



På Autors Förlag.

STOCKHOLM,
TRYCKT I KONGL. TRYCKERIET 1791.

Til
Recensenten i Stockholms Posten.



Min Herre,

Jag är vis på at det aldrig kan roa er at skrifva så aldeles ensam, at låra och döma så solo, så solo — som en Aftonfångspräst i sin predikstol, omkring hvilken ni finner strödda åhörare, mycken andakt, mera sömn, och hvarken knäpp eller kny af *motsäjelse*.

Ni, min Herre, älskar det listiga: ni är full af snille, och tycker om at man tänker sjelf: ännu mer, ni har en vis värma för snillets bästa, och vet ni at detta är en stor dygd uti er! ty, min Herre, mången, mången annan af desse höge vittre, med själ af en småvacker vindögd och högfärdig mamfell, älskar icke vitterheten, utan sin vitterhet.

Ert allmänna är et stort samqväm, där den åran väl är mågta hög, men ock mågta ofmaklig, at vara den ENDE som TALAR; och ni sjelf visst önskar at, då och då, någon måtte falla in med et litet inkast, för at upliffva er och alla.

Ty det är klart, at skulle det allmänna få jemnt falla i frihet, och ni, stor uppå vår li-

tenhet, så jemt stiga i ton; så skulle vi alle snart blifva i vett en bondförsamling, och ni en vitterhetens, en det fannas och skönas klockare med den oädla gamman at alltid modigt få taga up psalmen, för at höra en lång och våldig chorus af falika toner skorra den efter.

Fånar, hoptals, redan hvila sina slumriga själar på edra omdömen, såsom på orakler: et litet påfvedöme, som jag vet, at ni är både för klok at ej finna löjligt, och för hög at ej förakta.

Derföre skall jag fritt drifva motståga er, så ofta jag finner er *hafva orätt*: väl först emedan jag håller af det rätta, men också emedan jag håller af er: ty ert snille är för godt at ej med renare glans lysa.

Och *hafva orätt* — värdigas kasta en blick framåt tiderna, för at se huru många store dödlige som måst róna detta öde — *hafva orätt*, min Herre, är mycket för *naturligt* at det skulle göra er någon bestörtning.

Minst,

Minst, då sinna sig hafva orätt, jemte at vara en dygd, är en förståndets upträckt, i sig sjelf så vacker, som värdig en man af snille.

Jag således rent hoppas at kunna börja med er en strid, väl liflig, men vida skild; från all — och märk dessa ord, min herre — från all både en *navrs* och en barbars *vildhet*.

Ty vi tänke icke at gifva, såsom fordom Roms trålar, fåktarspel åt en lyften, hög eller låg Pöbel; utan riddar-prof, i skämt och alvar, til åra för vitterheten och den Skönhet som där och allestädes är den enda, SANNINGEN,



Från er Critiks närvarande zenith, liksom vore det

å den höga kräftans

Glödande Himlafält

skall jag, med er tillåtelse, föra er endast sex månader tillbaka, för at återse vissa delar af vår vittra verld, dem er sackla antingen bränt eller illa uplyft; et lopp, hvilket emedan det aldeles är solens, icke kan synas ovärdigt edert granskande snille.

A 3

Men

Men på det man ej må tro, at jag, å min sida vil gifva, blott en fåfång opera af sex Herkuls mödor, hvars tilbud endast vore at kasta måln och mörker på ert vackra snilles ljus; så skal jag göra denna min Kritik öfver edra critiker så allmän och så stor i affigt som den kan blifva.

* * *

GRANSKNING OCH DES LAGAR.

GRANSKNING är, i sin högsta mening,
Rättvisa skipad i snilletts värld.

Et begrep, som genast höjer ofs lika långt upöfver de vilda ströfningar i Vitterheten, vårdiga endast Cossacker och Calmucker, då man söker blott hvad som kan plundras och härjas; som upöfver de låga vettlösa gäckspel som borde tilhöra endast HOTTENTOTTER. Och likväl är et af dessa — hvad de måste Critiker alltid varit!

GRANSKA — är då, i Snilletts värld, at skipa rätt, och vara en GRANSKARE, at där vara, på et stort och högt sätt, *rättvis*. Hvilket

ket at vara, är det enda gudomliga som tillhå-
 en dödlig: ty alt annat flort kan lyfa och
 förvåna, men som et blofs, hvilket förgår än-
 nu snarare än den dumma håpnad det väcker.

Men det är et färdeles Ord detta *rätt-
 vis!* ty det betyder *vis på rätt*; och fordrar
 derföre nödvändigt *At känna de Lagar* efter
 hvilka man skall döma.

Och om til äfventyrs ni, Min Herre, des-
 sa lagar aldrig känt; så har ni dock en stor,
 en fullkomlig ursäkt, så i vår som i alla länders
 Vitterhet, hvilken varit och är, i *Granskning*, et
darkness visible,

et klart barbari.

Ty ni vet, huru de Franska vackra snil-
 len evigt sönderflita hvarannan, evigt så små-
 da, som vore *Heder* ingen egendom och den
 ro, i hvilken den bör njutas, icke helig: hu-
 ru bland dem at lyfa af en liten skicklighet
 eller dygd är så farligt som på ofäkra vägar
 at lyfa med en juvel eller minsta guld: huru
 Voltaire sade sig hvar vecka gå igenom en
 skärseld at försmädelse, och Rousseaus heliga
 lif—— var det icke et långt Marter under

vitterhetens cannibaler, hvilkas erzcannibal juft denne Voltaire var!

I *England* — är man få mycket vildare, som man är starkare.

Och *hos Oss*, min Herre, är där någonting få calmuckiskt och få hottentottiskt, få argt och få lågt, som icke varit förfökt? Jag frågar er, en få djup kännare? Denna *Fackla*, som skulle föreläsa snillen på vägen til Åra, har man ej slagit den in i synen på dem, svett ögonbrynen och bránt et ansigte som kunde hafva glädt verlden med uttryck af det sannas gudomliga, af naturens skóna, åtminstone af et mänskligt behag, bránt få vildt, at de sedan sett ut som hade de sprungit från bålet?

Ni, min Herre, älskar vitterheten, säg mig, tror ni ej at förbannelsen af dessa skådespel hvilat ännu på någon kal hjesse, hvilken af sina lagrar kan höljas, men aldrig välsignas; nej! hvilkens lagrar, från detta fält, hämdens ljungeld härjat, eller skall härja.

Och, i fanning, de tunga suckar af lidande, och ängsten af skam, och smärtan at skån-

das

das för intet brott, äro de gjorda at föda löje,
at föda fälhet hos någon under himmelen?

Jo, det göra de i Vitterheten, och i alla
de fina famqväm vitterheten danat!

Sjelfva *Svagheten*, som alltid i naturen är he-
lig, ty den är svaghet, och anropar nåd,

res sacra miser,

Sjelfva *Svagheten*, för hvars beskyddande alt rätt
och ädelt, al storfinnighet, (alt hjeltemod, äro
til; och *utom* hvars beskyddande hälften af Guds
egen ära skulle försvinna — *Svagheten* har
den ej ständigt blifvit gifven til spillo at hvar
nidings lilla styrka, ständigt gifven til et gäck-
spel at de vittras grymhet?

Om detta icke är *barbari*; så kan man icke
mera skilja i seder Kamtschatka från Paris, och
Africas öknar hvimla då af de vackraste snillen.

Som jag är öfvertygad, at det är af dessa
vilda uptåg i Vitterheten, af denna flyggelse hos
de vackra snillen, som denna tidens folk tagit sin
rafande lust at förvända ljuga och finåda, hvil-
ken lust är tidens egna lifliga lynne; så gjorde
jag en gång försök at drifva *Smådeljen* til all sin
högd, för at visa i et enda exempel hela des skån-
deliga

deliga majestät — nästan så, som då man tänd-
der eld på en skog där stråtröfvare talrikt dväl-
jas, man med en enda vis illbragd slutar alla ill-
bragder, med en enda stor grymhet slutar alla
grymheter.

Men Smädelsens rätta styrka ligger dock icke i vissa utbrott af någras arghet, utan i den all-
männa vildheten, i det barbari som likt en töc-
ken höljer ännu Naturens lagar af rättvisa.

Jag skall därför här göra et försök at gif-
va dessa Lagar: först för *Granska* i Vitterheten,
och sedan såsom en tillämpning, för *Omdömen*
i allmänna lefvnet.

* *

GRUNDSANNING.

Den enda eviga grund för allmän Rättvisa,
och hvars blotta följder alla *lagar* äro, är klar
och enfaldig, som alt sant och alt stort, och
är denna

At taga hvar sak för hvad den är.

Hvilken enfaldiga och gudomliga *verke-*
lighetens lag likväl fordrar mera än man tror;
for-

fordrar, icke den lilla fjolliga förflugna in-
bildning som nu kallas qvickt snille, utan *För-
stånd*; och icke den lilla listiga känsla som man
nu finner så söt, utan en fast och hög *Redlig-
het*.

FÖRSTE LAGEN.

Men det första och största mistag på det
verkliga, är at taga en sak för sin, som aldeles
icke så är; och i vårt ämne, at taga en sak för
vitter, som til Vitterheten icke hörer.

Derföre är den första följd af vår eviga grund-
fanning, och den *förste Lag* i rättvisa

At veta hvad man skall döma.

Hvilket, min Herre, är i Vitterheten alde-
les så nödigt, som för en *vanlig domare* at ve-
ta hvar hans Lagsaga är.

Saken är nemligen denna: Alt hvad som talas
är ej vitterhet. Men i våra nya, skäligen halfmånsk-
liga samhällen, gifvas många öma, viktiga, äfven
rörande och höga tillfällen då man talar, ja, enligt
den mera vackra mänskligheten, *måste tala*: så-
dant är det som helgas åt en väns sioft, åt vörd-
naden

naden för en konung, åt en högtid i sin lilla värld, *m. m.* Nu, som den ädla och oskyldiga lycka kan hånda också den rikaste, at ej hafva så många skrifvare som vänner, hvilke önska at läsa och åga hans tal; så trycker han det. Skulle detta, min Herre, *taladt* eller *tryckdt*, göra honom til en Autor; så måste det minsta märkeliga, som kan talas och tryckas under solen, så göra; och deraf följer, at alt hvad som andas, utom de oskälige djuren, är i grunden *Autorer.*

Och detta skulle en liten tyrannisk pedant blindt få afgöra, för det *vackra skäl*, at han måtte fritt kunna utöfva sin småtartariske valde öfver alt hvad i sin enfald och oskuld är *måst svagt?*

Nej, min Herre, ni vill det icke: jag vådjar fritt til ert lifliga snille: ni ser, i samma ögnablick man visar er det, at som alt fant och skönt läres åt Människoslägtet, så omärkeligen bland detsamma utbreder det sig—— och at *vissa grader af alla de sköna konsterna* redan nedsligit från Måstarne til hvar och en som njutit en upfosfran. Så med Vitterheten. Tala något artigt, skriva något vackert, göra en liten
vers

vers, är nu allmänt. Och at från den lyckliga friheten at äga och njuta dessa små behag, genom en liten critisk förfärlighet som en annan vitter buse, skrämma godt och älskvärdt folk—— är et så löjligt tiltag och så skamlöst, är et litet envælde så otidigt och efter våra feder så dumt, som det vore at för ofölysa ut det bud „at nura ingen fick dansa som icke vore dansmästare, ingen göra en elegant visitt eller upväkning som icke vore hofjunkare, och ingen nämna Guds namn som icke vore bisp. Et rent vanvett, min Herre: ty den lättaste lilla mamsell ler, och begriper at man kan slå på sitt claver och tekna sin syblomma just som man behagar, utan at med det ena förtörna Raphaël eller med det andra förtörna Gluck.

Men jag förstår: det rätta gudomliga ligger i *boktryckarsfvårtan*. Ty, min läsare, ni kan få jolra qvickt, ömt, sublimt, vers och prosa, så mycket ni behagar, och visa det gerna åt tusende—— bara ni ej vågar slänka det med denna heliga smörja: ni må betala den samvetsgrant som en ängel: ty då kommer den förfärlige busen, med Critikens helfvetiska fackla, och skriar
ut;

ut, at edre oskyldige bokstäfver äro ej värdige at se dagen, at ert fattiga papper borde brännas, brännas, brännas, och kanske at ni sjelf borde kastas med i lågorna.

Derföre har jag ofta trodt, min Herre, at en rätt liten criticus anslag sig upriktigt för en Pluto; boktryckeriet för sin Tartar; sin smak, sin nyck, och sin lilla affigt, för Minos, Aeacus och Rhadamantus; sin högfärd för sin Proserpina; sin sinädelse, eller sina gåckerier, för Cerberus och Furierna; och at man inför honom verkligen borde til dödsångst bäfva för de eviga lågorna, innan man i ro kunde komma fram til *Glömskans* flod, eller sin vrå i de Elyseiska fälten.

Jag är vifs på, at ni genast finner hela detta tyranni så smått, och så argt, som fantastiskt; at ni straxt tycker det vara antingen i hjertat en vildhet, eller i förståndet et litet vittert tölperi; at ni omöjeligen kan se huru ens *svårta och papper* kan i sig sjelft vara något mera fördömeligt än ens *bläck och papper*, eller bägge än ens tal och tanke; och, änteligen, at då man på en sådan plan dömer, det måste vara blott af en liten barbarisk okunnighet om *Hvad man skall döma*.

Detta,

Detta, min Herre, detta *hvad man skall döma*, är icke alt hvad som talas, icke alt hvad som skrives, icke alt hvad som tryckes. Ty det måsta af detta tilhörer icke *Vitterheten*, utan det allmänna vackra lefvernets gång och stora fria rörelse. Just så som ingen domare i världen vågar den allvissa löjlighet at döma i sin lagfaga alt hvad som händer och göres. Utan *hvad man skall döma*, min Herre, är endast, endast det som rätt inflåmmes til vitterhetens domstol, det är, som sjelft rent och offenteligen bjuder sig til snillets strid och åra. Då, men då först, upftig i hela magten och glansen af er visdom!

Om alt annat — skall ni *tala väl*, eller *tiga*. Af det stora klara skål at det — *angår er icke*.

Ty det är en vild inbildning at alt hvad man tänker, talar, teknar med bläck, färgor, eller svårta, göres för at bjuda trots åt alla starka hufvudens pröfning. Tvertom: det göres måst för et blott litet behag i allmänna lefvernet, för at finna och njuta något vackert, för at stilla eller uplifva en öm eller glad känsla, af et skål så godt och ofta så sött, at blott at andas dervid en bitter mening — är lågt och argt.

„Men, skall man då ej tukta, gisla, bärja, utrota det dåliga?„ Min Herre, gud skydde er egen varelse! När ni säger det dåliga, så menar ni *svagheten*; och denna är ofta älskvärd, är alltid oskyldig; och—— jag talar nu til er själ—— skulle det ej vara nog til at förlåta, ja til at hålla af *svagheten*, at den ger ofs en så gudomlig tanke, en så ljuf känsla, af vår *egen höghet*? Ach, hvad vore *denna*, utan *svagheten* och de *svage*? Men bedrag er ej i er tamerlaniska hetta. *Svagheten*, min Herre, *stiger ofta up til de största behag*——men är ändå *svaghet*, i hänseende til en högre styrka. Ser ni väl då hvad förödelse ni sifftar? Och, jag frågar, hvilken, hvilken gud håller sin sköld öfver ert egna hufvud?

Denna brinnande lust at tukta och föröda det dåliga, det är, *det svagare*—— är, då ni besinnar at det dåliga, det *svagare*, upstiger anda til Guds egen thron, at cherubim och seraphim icke äro rene, at den högste alla verldars Criticus kunde gerna döma dem til *Skorrare i sang och fånar i snille*, är, säger jag, en urfinnighet. Men åter, då ni erindrar er de stora sinness art, huru de ljunga endast mot våldet,

pröfva

pröfva sin styrka endast mot den starke, men le i skyddande gudomlig mildhet mot de svaga — få finner ni at denna brinnande lust at tukta och föröda det dåliga, det svagare, ej annat är än *en stackares lust at vara förfärlig*, än det stora snillet hos en fåne och heroismen hos en mes.

Skulle likväl meningen verkligen vara ren och al denna kritiska grymhet endast vara *elden* af en kärlek för det goda, hvilken förtär det icke goda; så är det, i fanning, en japanesisk Kejsares kärlek, som styrer sit kåra folk icke genom det gudomliga behaget af sålhet i dygd, utan genom helfvetskräcken för minsta fel; hvarigenom de blifva blinde lagens trälar, i stället för vise och gode medborgare.

Ty i Vitterheten. — at ni måtte se denna likhet — i Vitterheten, få litet som i någon vacker konst, upsteg aldrig en ny *skönhet* genom en skräck för fel, utan genom en glad tjusning för det sköna; och så snart en *större skönhet* upfligit falla de mindre, utan någon grymhets minsta skrämsel. Sådan är Naturens milda ordning, hvilken ni ock finner igen i alla andra kretsar af det allmänna lefvernets både vackra och lyckliga.

Detta vill säga, Min Herre, at det är *endaft* den *tjusning Snillets nya skönheter gifva* som uphöjer Vitterheten — och aldeles ingen pådagogisk förfärlighets kraft. Tyranniet uplifvar ingen ting. Tyranniet är icke annat än det pedantiska i magt: Om man icke uthårdar at förakta det, så tjenar det endast at gifva död eller raseri.

Nu, min Herre, besinna väl — ty detta ämne är oss så viktigt som *alt det behagliga* af lifvet — besinna väl, om Granskningen hos oss annat varit, än förgrymmade mesars triumf öfver svagheten? än et herradöme af vittert pack, där den ene slackaren aldrig kunnat nog förlusta sig af at vara den andres tyran? än quicka nidin-gars högtid?

Men det är nog. Man ser klart, at icke alt hvad som talas och tryckes; utan det egenteligen *vittra*, det som sjelft rent och offenteligen bjuder sig fram til snillets strid och åra — är
hvad

hvad man skall döma. Och emedan all lagstifning bör vara bestämd, tillägger jag — at sådant, som *skall dömas*, är alt hvad som skrives för Priser, för Academier, och för intet annat skäl än Lärdomens och Vitterhetens åra: men i det ögnablick någon säger ”detta har jag gjort, långt ifrån at tänka på Snillet's flora åra, endast för mina vänners nöje”, så är det, om det ock vore den svagaste fåfånga, under allmänna Lagarnes skydd heligt. Om alt sådant måste ni, i fan och ädel Granskning, *tala vål*, eller tiga: i fall ni ej behagade anföra des blotta lydelse, hvilket dock bör ske redligt och ej är Granska.

* *

*

Men denna gränsen för *Hvad man skall döma* kan, som alla gränser, någon gång och på vissa ställen synas mörk.

Jag skall derföre binda Critikens furier ännu med en dubbel kådja, med styrkan af tvänne den eviga Rättvisans lagar *huru det som skall dömas, dömas bör*.

ANDRE LAGEN.

Det som änteligen, i Snillets värld, med rätt och skäl dömas skall, bör dömas enligt Naturens sanna Ordning, och

*At döma alt efter sin grad och
sin art*

är den *andre Lag* i vår vittra Lagstiftning.

Redan i ögnablicket, min Herre, ser ert lifliga snille, hvilken ofantelig och löjelig förvirring det qvicka vanvett at glömma denna Lag måste göra. Ni ser, at om ni ville döma er lilla lampa efter måttet af en sol, och solen efter måttet af er lilla lampa; rosen efter måttet af en ek, och eken efter måttet af en ros; gnistan efter ljungel- den, och åsken efter er lutha; det starka efter det täcka, det täcka efter styrkan; och, i alt, det *stora snillet* efter det *lilla fjolliga* — så skulle til slut er själ blifva en liten hvirvel af motsäjel- ser, och ni skulle se för er intet annat hopp än at kasta er hufvudstupa i afgrunden af själfva den förvirring er egen hjerne skapat.

O, min Herre, hvad är människän utan lagar? Men—— dessa lagar måste ej vittre pyflingar, utan Naturen göra.

Det är et stort behag at se ting i al sin klarhet. Vi hade vid förste Lagen et exempel: låt oss se det ån en gång. En vanlig domare måste veta *Hvad han skall döma*, först i hela Riket, hvilket är at veta *hvar hans lagsaga är*; däreft innom denna lagsaga, hvilket är endast *det rätteligen instämde*. Men i första stunden måste detta instämde hafva et namn taget af des grad och des art, en *rubrik*, så bestämmd som är möjligt. Ty hvad skulle ni, min Herre, med allt ert Inille säga, om ni säge honom i stället af sin magt och i lågan af sin rättvisa döma med högtidelig vigt—— en *Pål* i stället för en *Pår*, och et *mord* i stället för et *ord*?

Men jag, min Herre, påstår med fullt allvar, at i Vitterheten, hos oss så litet som i något land, man ännu aldrig väl känt denna stora och klara lag—— at döma allt efter *sin grad* och *sin art*.

Otaliga grymheter hafva blifvit, genom denna barbariska okunnighet, öfvade mot den renaste förtjenst; och man har vildt dömt och kröfvet skönheter, som tusende hade kunnat i ljufglädje välsigna och tilbe.

Ty, min Herre, *Alt göres ej för alla*. Men alla själar sköla lefva och hugnas. En son gråter sin far, vid des graf; och bör ej fördömas för at han ej har i sin åtbörd det tragiska sублиma af en *Monvel*. En bondflicka finner et så stort behag i en *visa*, at hon tar den som en altför vacker skänk af sin gosse. Den största verkan af vitterhetens sköna, den största på jorden få i grad som vidd, göres på *Hopen* genom *Slagdångor*. Och jag, min Herre, jag sjelf kan heligt försäkra er, at jag i verdens bästa skaldstycken än aldrig funnit det innerliga pathos jag en gång fann i *Reimund och Melusina*, det höga episka jag fann i *Olger Dansk*, den rörande sedolära jag fann i *Carfus och Moderus*, den poetiska ljufva hänryckning jag kände af *Fogel Blå*.

Upriktigt! Och om jag i lifvet ej hade känt alt detta i sin lilla fattiga ensald både vackra och heliga;

heliga; så skulle hälften af min själ nu varit blind och kall; så skulle jag också aldrig kânt den gudomliga höga åtrå at *skydda svagheten*, denna åtrå, min Herre, som är det enda mänskliga hos människan, och som en gång öfveralt på jorden skall stórta Våldet.

Solen uplifvar det minsta kråk, den ringaste blomma; och solen är Snilletts bild. Dock hvar-til denna inbildnings ståt? Består icke hela världen af *det svaga*? Är icke ni, är icke jag, litten, fattig, svag, behöfvande at skyddas? Och detta stórre, för hvilket vi báfve, är det icke åter stáldt just så? Vålfignad vare Evighetens styrka: den kunde krossa allt, men gör allt för at skydda allas lif. Til denna Högsta Magt kastar jag en blick up, och finner denna milda känslan för det svaga, jemte des gudomliga höghet, så ljuf, at emot sálheten at den åga jag anser den åran så liten som ynkelig at fitta en herlig men *kall* narr på hela Verldens thron. Derföre är ock den, som lättfinnigt trampar det svaga, i mina ögon naturens ytterste niding: Och derföre är mit förakt för en Tyran oändligt, då mit hat känner en gråns.

Men låt oss nedsliga från detta stora och allmänna — til det som är oss närmare. Och som det väl kan hända, med allt ert vackra och rara snille, at ni ofta har mera inbildning än förstånd; så vill jag tala *i exempel*.

En Borgmästare i sin småstad — med all vördnad sagdt — kan, i sin nattrock, sin nattmössa och toffor, med förtrolig värdighet rökan den sin pipa, gå från den ena ändan af sitt herradöme til den andra; och intet öga stötes, ingen själ förtörnas. Nej; det tvertom där synes som denna mössa krönte hans magt, som vare denna nattrock hans rättfärdighets mantel, och röken af hans pipa dambet af en THOR. Så högt, så heruligt är detta i *denna grad*. Ville ni draga up denne man, sådan han här står, på världens högste theater, och från topp til tå döma honom efter en Öfverceremonimästare på en Seraphimerordensdag?

Ni, på er ölänning, höljdt af guld och blomster, och en vidt-blänkande Alexander på sin Bucephalus, tillsammanstågande til en Carusells vidunderliga Ståt. — kunnen ej göra en regel för en ärlig man från landet, som på sitt öka
föker

föker brydd genom Stockholms gator blott fit
 quarter.

Så, min Herre, spelar en fattig herde sin
 flöjt på sin tufva, utan at derföre vilja rycka
 Lyran ur 'Apollos hand; och en bard i Skara vid
 en högtid eldad griper så til sin, utan at derföre
 tänka at krossa eder lyra, hvilken jag fritt med-
 ger at ni ofta slämmer gudomligt.

Det är klart i dessa exempel at ——— alt' bör-
 dömas efter *sin grad* och *sin art*. Folket säger,
 så vist som ömt, at "Hvar fogel sjunger med
 sit nåbb: och ni sjelf ——— är vist glad at få
 krypa inunder detta ringa ordspråks skydd. Nå-
 got hvar delar med er denna glädje. Och huru
 skulle det vål gå, om man finge fritt döma *Mi-
 na Löjen* efter Milton eller Ariosto, och en fat-
 tig liten *Prolog* efter Shakespere eller Homerus?

Måttet för hvar *skönhet* ligger inom des grad
 och des art. Lagen at döma efter, är just det-
 ta mått; och bör derföre äfven där tagas. En
 bondflicka kan vara rätt söt; men är icke gjord
 för Assembléen eller Cöuren. Den som håller
 et Tal på vers i Skara, menar dermed at fröjda

icke Stockholm, icke Paris eller Rom, utan Skara. Men när, med er Critiks fantastiska despotism, ni kallar honom up i denna högsta krets af Vitterhet; få förlora sig där hans skönheter, och hans fel blifva vidunder. Däremot i Skara—— är hans skönhet, skönhet; och riktigt *motväger hans fel*. Endast där—— bör han derföre *dömas*. Eller; om ni är förmycket kår i er kritiska allmägt, få måste ni—— och det kan ej slöta er höghet, ty Vår Herre sjelf stiger väl lägre ned—— få måste ni då rättvilligt fåtta ert stora Snille *midt i Skara*.

Hvilket, uprigtigt talat, jag likväl anfer för en *inkränkning*. Ty, om Skara, efter Guds, Naturens, och Kungens milda lagar, får ha fritt sina egna skalder, hvarföre skulle icke Skara fritt få ha sina egna *Granskare*?

Låt ofs icke höra et ord om den allmänna *Tukt* som i Vitterheten är nödvändig. Äfven denna bör vara i Naturens fanna Ordning. Man börjar icke en Reform i Förfamlingen med *Kläckaren*, utan med Bispen: *Capellanens* löjlighet är förlåtlig, Prelaternas aldrig. Hvilken Konung hos ofs ville väl börja sin revolution i Seder och
La-

Lagar — på *Packartorget*? Eller, hvilken Vis ville låta frambräta sin nya Epok i Snillets värld med at ljunga mot *några de svagaste själar* i Hopen? Nej; med de störste och bästa börjar alt *bättre*, enligt Naturen. Och desse bästa verka sedan ned på alla lägre ordningar af Mänskligheten, genom det godas och fannas gudomlighet; så som solens stora eld och ljus hinner i sin mån också ned til det minsta grand ni ser glittra i stoftet.

När denna fanna och vackra Lag "at döma alt efter sin grad och sin art" hinner at allmänt begripas — skall ni ej mera se i Vitterheten desse höge *Fånar* våga, i enskilt envælde, eller i förenta små herradömen, at blindt fördöma det starka derföre at det ej är nog fött och *svagt*, det vigtiga at det ej är *lätt*, det alvarsamma at det ej är *leende*: eller tvertom. De skola ej våga, i en liten mening at skymfa, kalla det "declamation" som just är gjordt för at *anropa* folkets förstånd och hjertan, kalla det "emot reglorna" som just är gjordt i *trots af dem*, för at finna något större

*Beyond the reach of art — that critics
dare not mend,*

enligt

enligt Pape. Och, i allmänhet, skola de ej mera, med denna oredans heliga dom — at det *stora och nya* ej har de *små och kända behagen*, och at de *små och kända behagen* ej hafva det *stora och nya* — kröna sin vittra fänighet.

TREDJE LAGEN:

Den *tredje Lagen* — skall vifst, Min Herre, göra er så bestört med sin enfaldighet, som den skall göra alt critiskt Tyranni förfäradt genom sina stora följder.

Den lyder så,

*Ingen ting göres för sina fels
skuld, utan för sit värdes skuld,*

Ingenting för sin slätthets skuld, utan för sin merits; ingenting för sina släckars skuld, utan för sin skönhets. En fanning, som man i alla grader och arter, genera och species, inom Snilletts verid, bör ständigt minnas.

Hvilken stora billighet har denna grund. Mäniskorne börja från *intet*. Den första frågan på
jor-

jorden, så i det nödvändiga och nyttiga som i det behageliga, är därför icke om att göra något *fullkomligt*, utan om att göra *något*. Och om detta gjorda är den enda naturliga fråga — icke huru godt det *kunde* vara, efter inbildningen eller de högaste mönster, utan huru godt det *är*.

Ty hvad en sak *kunde vara* ligger uti *er* tanke, och icke uti denna faken. Det är fant, at den, genom denne tanke på alt det högre den kunde vara, får et mindre värde, men den får *sin värde*.

Så vigtig är denne tredje "*det verkligas lag*" at utan des skydd, alt godt och ädelt under solet skulle kunna flörtas. Ty det är klart, at hos et flågte som börjar från *intet* och med alla sin styrkas stora förfök stadnar vid *livet* — at där det ofullkomliga måste vara så naturligt at det icke annat kan än finnas i alla grader och arter. Men Naturen, sjelf eller genom människans snille, gör icke något, för det som *deri felas*, utan för det som det *har*. Alt skulle annars vara för vår tanke en evig villa. Eken har icke Rosens behag, Rosen har icke Ekens styrka: en sådan kritik är oändlig, men oändlig i vanvett.

Ty

Ty i *Naturen*, min Herre, är det likafå *naturligt* för något at vara *mindre*, som för något at vara *mer*.

Denne gudomlige tanke, at om ingenting bör frågas hvad det *icke bar* utan hvad det *bar*, at om ingen ting bör frågas hvad det *icke är* utan hvad det *är* — finner ni så enfaldig, at jag är vifs på ni deråt ler. Och dock hvilat, på Verldens irring at detta icke se, hela majestätliga dumheten af tusende religioner, af oändliga tankar och *Omdömen*, af det dystra *Onda* diktadt i *Naturen*, af Tyranniets helgade lagar, af nästan alt mänskligt *Elände*.

Men denna lära tilhör et annat och högreställe. Låtom oss åter, min Herre, komma ned til *os*.

När en liten dödlig fätter sig ned at *skrifva* en liten bit — vers, tal, bok; så är hans mening visst at göra något färdeles sant och skönt, något ljuf, högt, och värdigt den lilla verld för hvilken han det ämnar. Ni bör i honom se en liten gud, full af eld och alfvar, färdig at ropa sit *varde*, redan bjuda sit chaos ut, kalla ljuset

at

at deröfver utbreda sig, upställa de dolda herligheter af sit verk, och änteligen, liksom leende i evigt nöje, finna allt *godt*.

Tror ni, eller kan någon dödlig tro, at denne dödlige menar at göra något märkeligen *slått och fult*, och icke tvertom at göra något i sin afsigt och för sin verld märkeligen stort och välgörande?

Hvarifrån har då, min Herre, en Criticus det märkeliga raferi at taga dennes verk just i rätta motsatsen af hans mening? at skåda det endast i sina *fel*, för hvilka det ej gjordes; endast i sit slåtta och fula, som han sträfvat af all sin magt at undvika? Det är omöjligt för någon dödlig, i *sin krets*, at vilja göra en skönhet och dock göra en fulhet. Äfven en urfinnig, fast i en verld af vilda inbildningar, gör ingen ting litet när han vill göra något stort. HAQUIN BAGER ville skrifva på en gång naivt och kraftigt; och han gjorde det. *Bjugg* har sökt det majestätliga och viktiga; och han har funnit det på et så både originalt och fullkomligt sätt, at jag tviflar om alle verldens genier förenade skulle kunna göra en enda BJUGG. Många *Talare* i vårt Land hafva farit

farit efter det prägtiga och fällsamma; med den lyckta, at ingen utan det lifligaste nöje läser dem.

”Men alt detta är misslyckadt! ropar ni. Säg då åtminstone på *hvad sätt*, och i *hvad mening*. Ty här gifvas *fel* vida märkeligare, större, vigtigare för både vår *uplysning* och vårt *nöje*, än många dygder. Så är Haqvin Baggers vers och HALLBERGS stenstyl mera värde, än större delen af alla de vers och stenstyklar som varit gjorde i detta feculo: och Bjugg, i det *märkvärdiga* både för skaldekonsten och mänskliga sinnet, är någon ting vida högre, och derföre mera värdt odödligheten, än *kanske* hälften af v. Dalins Octaver och än hela Quartoluntan af Fræ Nordenslychts tankespel. På samma sätt, min Herre, som i *Tyska Baron* verkligen var mera ädelt, än i tusende mesar; och som *Donquixote* är, i högfinnighet, så långt öfver CERVANTES som honnor diktat, at detta qvicka hufvud visst aldrig hade mågtat göra sin dikt, om han ej ur Riddarsagorna tagit allt hvad i dessa tider Inbildningen hade romantiskt och hjertat stort.

Nu är det visst rätt artigt, Min Herre, at se — huru stora hopen, i sit råa men sannta

vett, känner mera af Naturen, än alle de små granskare: ty den genast, både för at lära i vis eftertanka, och för blotta lifliga nöjet, fåster mera upmärksamhet vid den ende Tyske Baronon än vid hela Gardet i all sin ståt; och Verlden ännu i denna dag intresserar sig mera för Donquixote än för tusende *vanlige* höfdingar, hvilkas värde man dock känner.

Hopen, Menigheten, har rätt, Min Herre, i denna aktning för det *Ovanliga*; äfven när det som måst är misfölyckadt. Ty utom det ovanliga nöjet at detta ovanliga se, är deruti något mera viktigt. Det *Ovanliga* var det enda som åt Mänskligheten först gaf lif och kraft. De stora vilfarelser, genom at väcka själen och snillet, fødde alla stora sanningar: så, som de stora tyrannier, genom at slå eld i trälarnes hårda hjertan, fødde alla gudomliga Lagar och Friheten.

Men jag åter förlorar er och vår lilla förtroliga krets. På det at, i almänhet, mänskliga Snillet's största krafter icke måtte upoffras åt det löjeliga af *några irringar*, vid hvilka evigt de små granskare fästa sig —

våga några tankar *Om det vigtiga för Människoslägtet i de höga vilfarelser såsom et litet försök "Pro sensu sublimi"*.

Här, min Herre, vill detta anförda endast säga — At, då i snilletts verld något har nio grader af *fel*, låt dessa fel också stiga up til vidunder, men en enda grad af *stor merit*, så målle ni se först, och af rent val, denna enda graden; ty endast för denna gjordes det. Och ni kan för evigt göra er denna klara maxim "at et styckes *merit* är des *mening*."

Så gör ock en klok och årlig domare: då han rent ser affigten vara god och stor, dömer han straxt alt det andra icke som *brott* utan som *våd*, där han mildrar alt hvad mildras kan. At förtiga det en autors *våd* göras på hans egna välbetalta papper, och röra annars ingen dödlig.

Men at detta måtte så *lätt*, som väl, af er fattas, skall jag tillägga några ord.

Fel, Min Herre, af et *stort slag*, upkomma då man söker en merit af et stort slag: och i det ögnablick detta såges, ser ni huru mycket de sto-

ra fel förtjena er vördnad. *Mislyckas* är naturligt för alle dödlige, ty vi alle börje från intet och upplige genom grader af svaghet: det mislyckade finnes ock i alt på jorden. Fel up til det vidunderliga, det löjeliga up til det galna, phoebus, finnas hos Homerus och hos Shakespeere som var större än han. Men märk, Min Herre, at "det mislyckade i det stora" är i alla tidens öden just det som måst rör oss, det må vara i Hjeltebragder, i Kärlek, i mågtiga eller visa Herravåldens fall, i Religioners och Lärors störtande, i höga Företag af alla slag. Och et rätt godt *Phoebus* i poesi, et rätt godt *Galimathias* i prosa, et rätt godt *Apocalyps* i visdom, en Fåne som demonstrerar, bombast, profetism, djefleri, vidunder — göra oss et mera rart, stort och lifligt nöje, än nästan alt hvad som kan qvådas eller talas *utan fel* i många secler. Icke det löjeliga en liten arglistig konstens narr gör ihop — utan det *stora löjeliga* som Naturen, då och då, frambringar, har den naiva, ågta och originala art, som ger oss högtider af skratt. BJUGGS Poem är et vidunder: det är så märkeligt för en vis, som den röda töcknen öfver Euro-

pen för några somrar sedan, eller hvar och et vidunderligt meteor: det är så dyrbart i det egna och löjeliga, som många måflardrag Svenskarne gifvit, hvilka icke kunna betalas med guld: och om ni älskar det dystra i alt, så är detta Poem, om icke et det Månskliga Snillet's chaos, om icke så håftigt rörande som synen af en förstörd verld, som ruinerna af Rom eller Palmyra, som Alpernas klyftor, så är det åtminstone samma förfärligt höga skådespel af Snillet's *missöden* som et Messina störtadt af en jordbäfning.

Ni torde märka, Min Herre, at Rättvisa icke annat är än et rent och manligt Förstånd: och at, om äldsta verlden gjorde förmycket då den ansåg en galen som helig, det dock än i dag är sant, at som Månsklighetens oskyldiga och små fel förtjena ömkan, så förtjena des oskyldiga och *stora* fel vördnad.

Jag hoppas, at ert rara vett, som älskar det nya, skall förlåta mig dessa något för höga betraktelser. De äro gjorda endast för at kunna se aldeles rent, och äfven i de svåraste fall — at
som

fom ingenting göres *för sina fels skuld*, så bör ock ingenting, i ren och ärlig dom, *efter sina fel* dömas. Det måst misfölyckade har något godt och stort, för hvilket det gjordes: detta är des mening, detta bör ni *först* se. Så som et Gothiskt tempel är en ofantelig massa af vidunder och stor löjelighet; men har dock verkligen i all sin vidunderliga pragt, et pedantiskt *Majestät*. För detta gjordes det; i en tid då denna smak var den högste; och är ännu, igenom själva storheten af sina fel, för konsten och snillet mera viktigt än tio gånger et nått och välbyggt *Trofa*.

Det är aldeles klart — at *ingen ting göres för sina fels skuld, utan för sin merits skuld*: at, som det bästa icke är utan sina fel, så har ock det sämsta sin *merit*: och jag tillägger nu, at i allt är *denne merit* det enda som interesserar världen.

Något är gjordt i Snilletts värld. "Där är fel"! ropar ni. Ja, det förmode vi alle, och alltid. Men är där någon *merit*, någon sanning antingen ny eller mera rent och lifligen sagd, någon vacker tanke, något skönare uttryck —

eller, är där något *märkeligt* i et fant eller mislyckadt stort? detta interesserar verden.

När ni förer ofs in i et Hus, så förer ni ofs icke först til *sophögen*, utan til de vackraste rummen. En fophög, Min Herre, kan samlas ur de tåckaste boningar: Men på den vill icke nå bygga er thron: på den vill ingen criticus skaka sin spira.

Om jag kunde för er, Min Herre, nog listigen uttrycka huru högt jag föraktar det *lilla packaktiga* i tidens lynne, et lynne som den tagit af de *små qvicka hufvuden*, at endast se och endast förlusta sig af felen och det fula i alting, om det ock icke skulle kunna ske utan den pinsamma möda at *förvånda och ljuga*; så skulle ni få se en styl mycket för kärft och sträng för allas högfärd, hvilken är det enda ömtåliga hos ofs. Men et uttryck, ehuru djärft, kan jag dock här ej spara, emedan det altid i min listiga harm fallit mig in, och det är detta — "at förlusta sig endast af felen och det fula, i Vitterheten, är at se *små skönheter i å* — n i stället för i ansigtet; och at sorgfälligt märka endast det som är minst fördelaktigt hos en bra karl är at

at med sinaste möda *se en bra karl i ä—n*, från hvilken han dock aldrig presenterar sig, då han deremot en face kunde behaga alla.

Det är visst, at säga om en Criticus kanske af den lifligaste qvickhet men utan förstånd och rätta lagar "at han ligger och tittar folk i ä—n för at finna dem flygga" är en tanke vida mindre skön, än klar. Men jag, min Herre, bland andra mina sällsamheter, tror icke at man bör säga något *skönt* om det *gemena*.

Och huru mycket gement som verkligen är i detta onödiga blottande af någons fel och svaghet, kan ni sluta — först, af den heliga *blygsambets* mörker, i hvilket hvar dödlig skyndar sig at dölja alt det som han fruktar kan synas skamligt; och dernäst, af den fina rådhoga, som i mera mänskliga feder hvar och en har för at låta märka at han ser det minsta som kunde komma någon at rodna.

Då således ingen dödlig är, som icke ryser för at utvisas för världen i sin svaghet och i sina fel; då alt det som kan kallas elände i mänskligh-

heten är heligt, och bör lemnas i sit blygsama mörker; då *för sina fels skuld* ingenting göres, och derföre *af sina fel* ingenting bör dömas; då, tvertom, alt vackert och stort företag sträfvar til en *merit*, til något i sin art för alla vigtigt och vålgörande; och då i allmänhet *denne merit* är det enda som interesserar verden — så kommer ni visst, Min Herre, med mig öfverens om denna stora följd af vår tredje Lag:

✓ ”At inga andra fel böra, i Vitterhet, för verden blottas, än de som hafva en verkelig vigt för sjelfva det fanna och sköna.”

✕ Och sådana fel äro — icke *de svage Auteurs*, hvilke i sin svaghet hafva sin förlåtelse, och i alt fall endast i sin egen krets böra dömas; icke *de vidunderliga Snillens*, ty dessa blänka sjelfva såsom alla lustiken, och godtgöra oss rikeligen med sit nya, sit högst märkelige för vår uplysning, sit ofanteligen löjeliga. Utan sådana fel äro — alle *Mästares*, och framföralt alle *Pre- tendenters* i Snilletts verd.

Ty, Min Herre, endast dessas fel — komma i en glans som kan förvilla, i en höghet som nästan befäller vördnad. Endast desse — kun-

na gifva vilda och tyranniska lagar, kunna skapa secter, dyrkare och trålar. Och endast desse — hafva i sit större snille och i sin större åra styrka nog at hårda ut en strång och offentlig pröfning; äfvensom endast deras verk hafva nog högtidelig vigt at genom en sådan pröfning gifva åt alla tór det som i konsten är sant och skönt en alfvarlig och rätt vördnad.

Denne princip är ren och klar: men, Min Herre, märkeligen *olik* våre andre små Granskares — hvilke *väpna* sig endast emot det *svaga*, och förfärligast emot det som just är måst svagt: då de deremot, i en feg mildhet, kufa för alle Måstare eller Pretendenter af någon större snilletts styrka.

Det goda som icke är gjordt, kan dock göras: och jag skall visst gifva et exempel af en sådan *ren*, det är, ådel och driflig, *Critik* på våre Måstare.

Men den stora fanning, som ofta icke naturligen kan komma in i en granskares lilla skal-

le, kan åtminstone skaka hela hans varelse, om den låter för honom ljuda hans *egna intresse*.

Hvem, Min Herre, af Oss säljer icke ger-
na sit lilla vett på sit tryckpapper? Och, på an-
dra sidan, hvem köper det som redan är för
hela världen utskämt?

Men så länge raseriet at se allting i *sina fel* af
laglösheten i Granska underhålles, så länge är
ingen ting som icke af någon critisk hvalp kan
utbjäbbas som *odugligt*.

Detta, genom at förvilla alt hvad förvillas
kan, störta den Lärda Handelen; och skulle
störta den aldeles, om icke behovet af något
lärdt, til vishet och nöje, *nödvändigt* väckte köpa-
re, eller naturens verkliga värde icke änteligen
segrade öfver Critikens arghet, fjollerier, lögn
och våld.

Och likväl, Min Herre, är ingen ting i
Snilletts värld så *felaktigt*, at det icke kan vara
en skatt af hög och dyrbar uplysning, ja en sjä-
lalust, för tusende: hvilket ni ser på alla Verl-
dens tider, på deras alraheligaste böcker, Kyr-
kofäder, kostliga Rim och Slagdångor, och
framföralt på de nästledne Seclers lärda *reliquier*.

Desse

Deffe, i sit dam, böra vara eder helige, då ni efterfinnar huru många strålar, nu slocknade, af et gudomligt ljus de kastat in i et annat släptes själar, huru många öma alfvarliga och stora kånflor, huru många ljufva tårar de då väckt. Ack, min Herre, kan ej en tid komma, då mången herlig fångs nu få gudomliga behag har nedstigit til en *liten fattig visa*, utan snille, eld, tjuftning, höghet; och då störste delen af våra nu så stora och odödliga arbeten hafva sunkit djupt i *denna samma förgångelses stoft*, kände där endast af sina underbara fel, kände endast af fånige trälars vidskepelse och fördom?

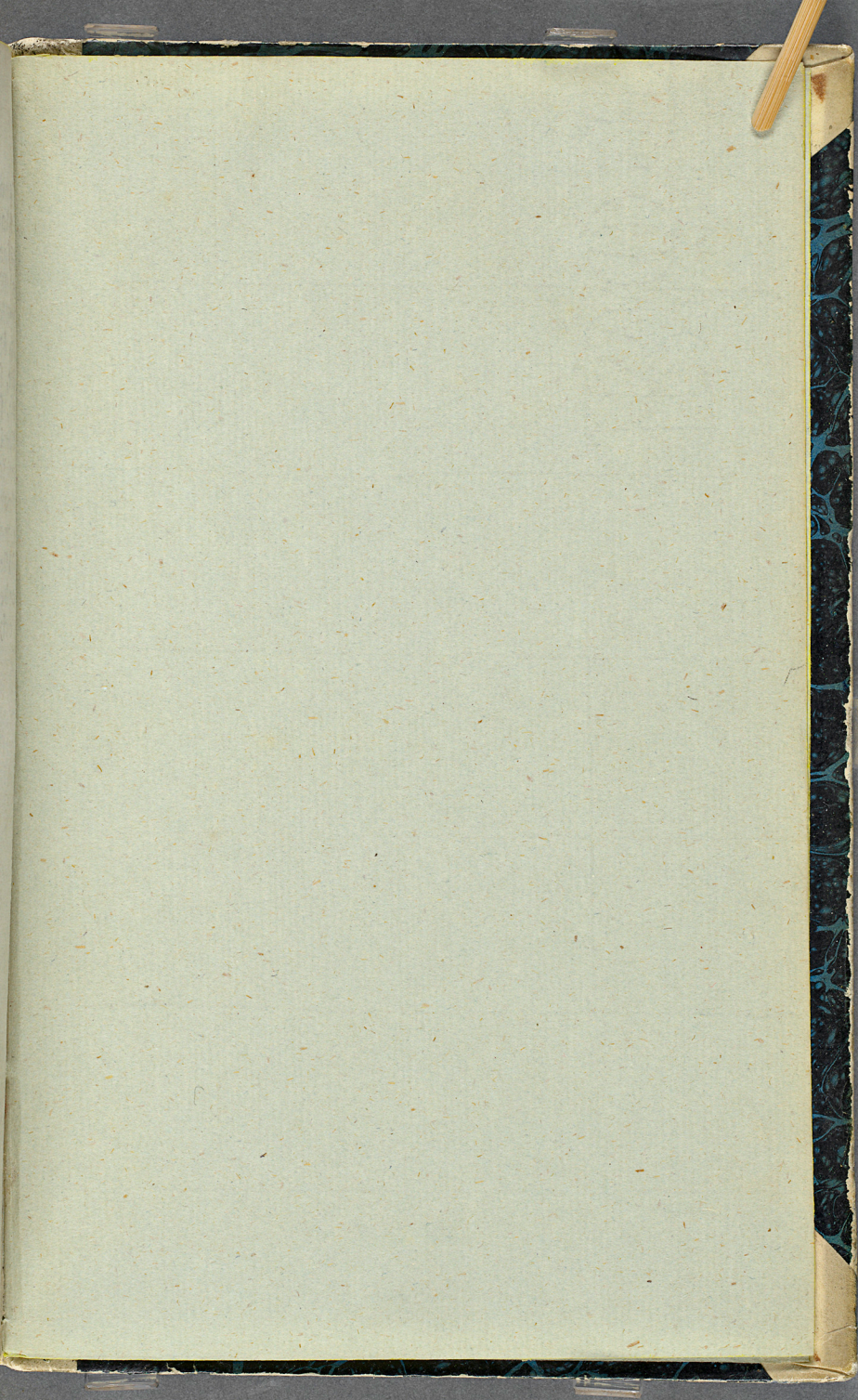
Ja om, i almänhet, en vis *felaktighet* kunde med skäl göra en bok förkastad, hvad på jorden skulle väl läsas?

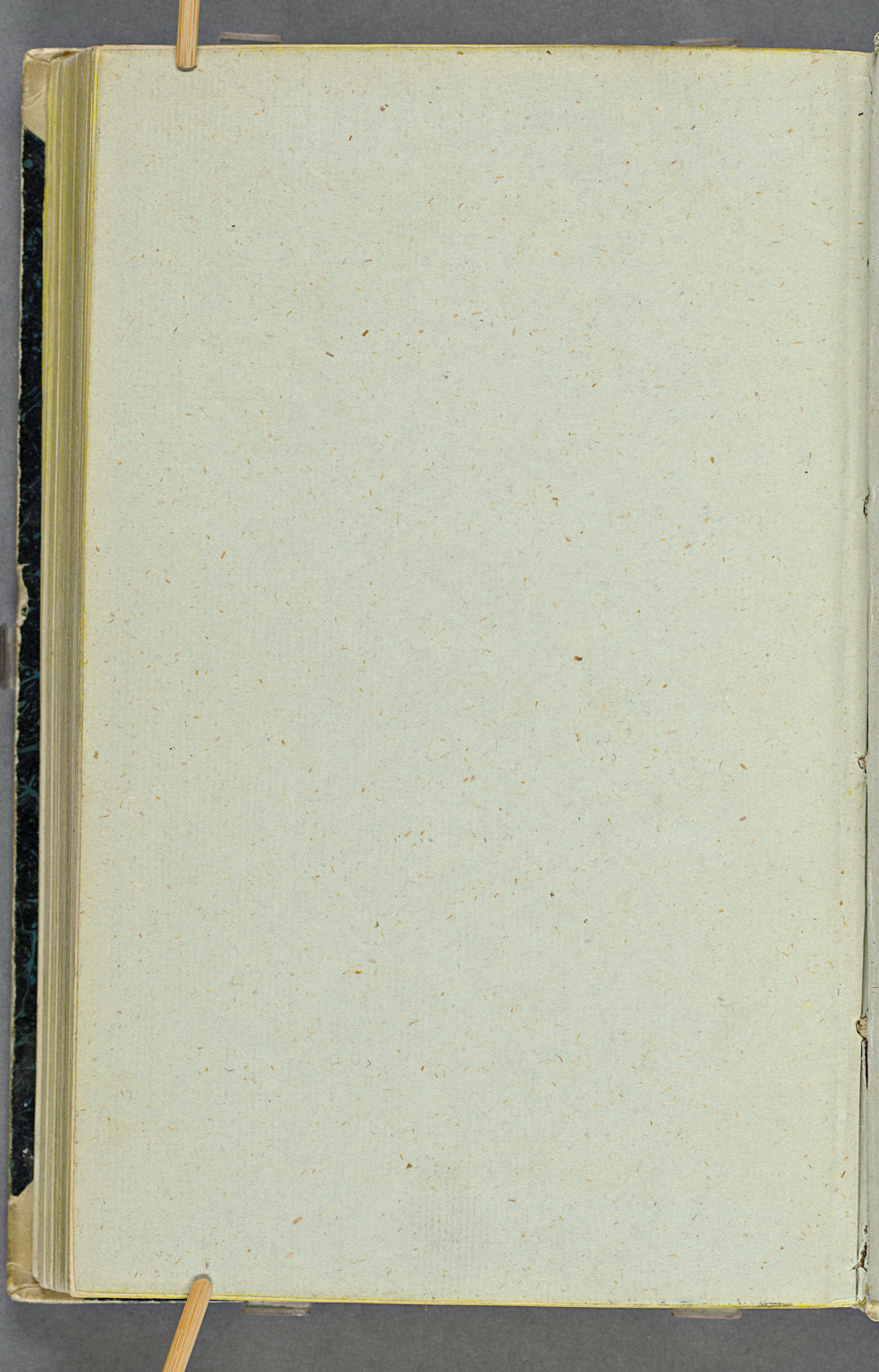
Derföre, enligt Gnds och Naturens stora mildhet, hvilken med samma välgörande lag skyddar det minst fullkomliga och det måst fullkomliga — *låt hela världen lefva*. Alt göres ej för alla. Och ingenting göres för dem som äro *öfver* det gjordas värde, utan för dem som äro *under* det och deraf kunna hugnas. Det ni föraktar,

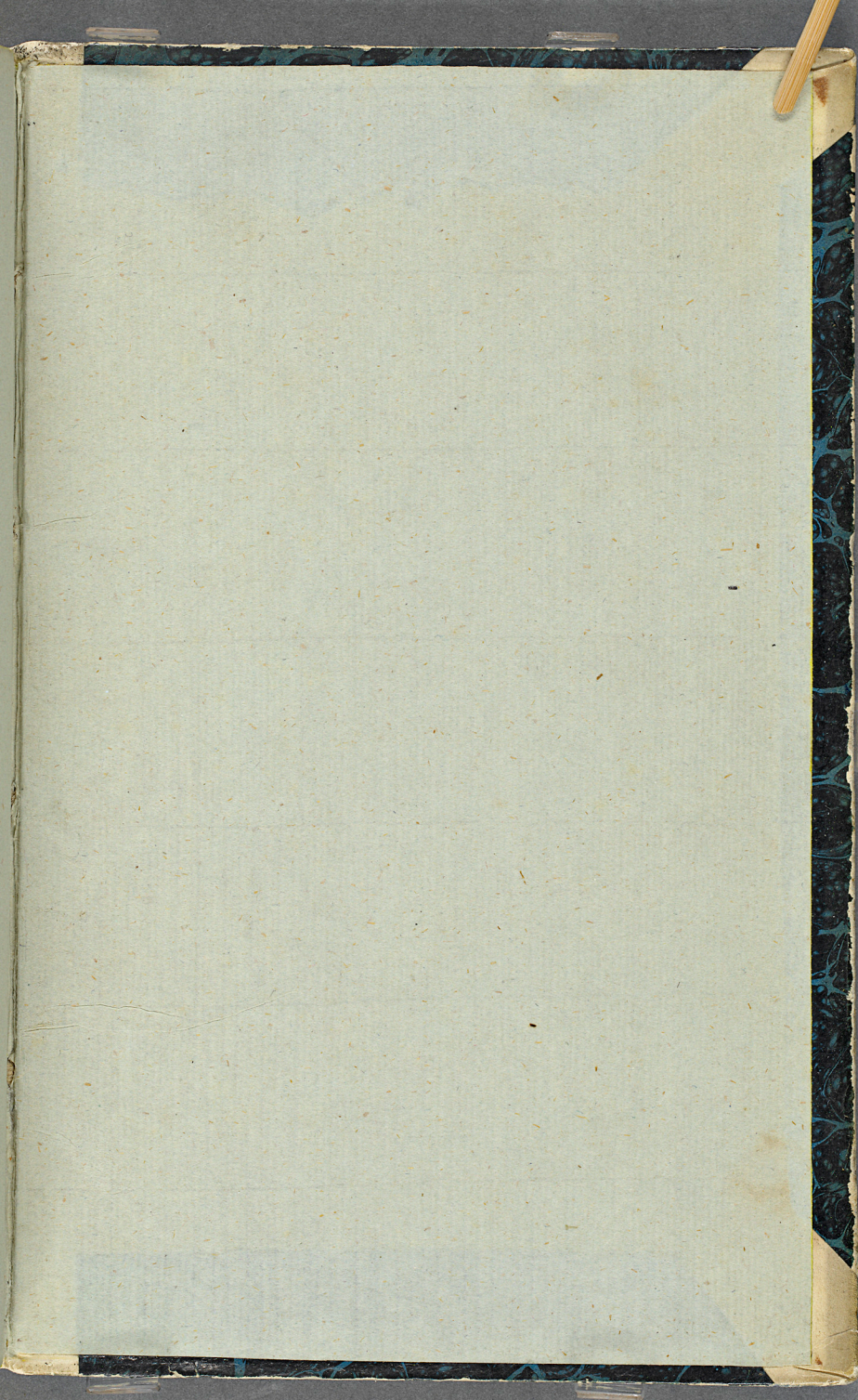
aktar, vörda tusende: och det ni vördar skulle andre *förakta*, om höghet i själen kunde tänkas utan rättvisa. Så billig som vis är den flatskonst i det Lärda, at *först* upgifva, årligen, endast et arbetes *merit*; och *sedan*, när det väl hunnit spridas, om det skulle vinna någon upmärksamhet, då til allas förädling strängt granska *fel*en. Låt hela verlden fritt göra, och fritt njuta, det bästa den kan. Detta är en klar och gudomlig rätt. Men, i alla större ämnen, kasta hela glansen af ert låf endast på det *Måsterliga*; vänd hela styrkan af ert tadel endast emot *des* fel; och både åran til at hinna något lika stort skall väckas, och konstens lagar skola heligt fruktas.

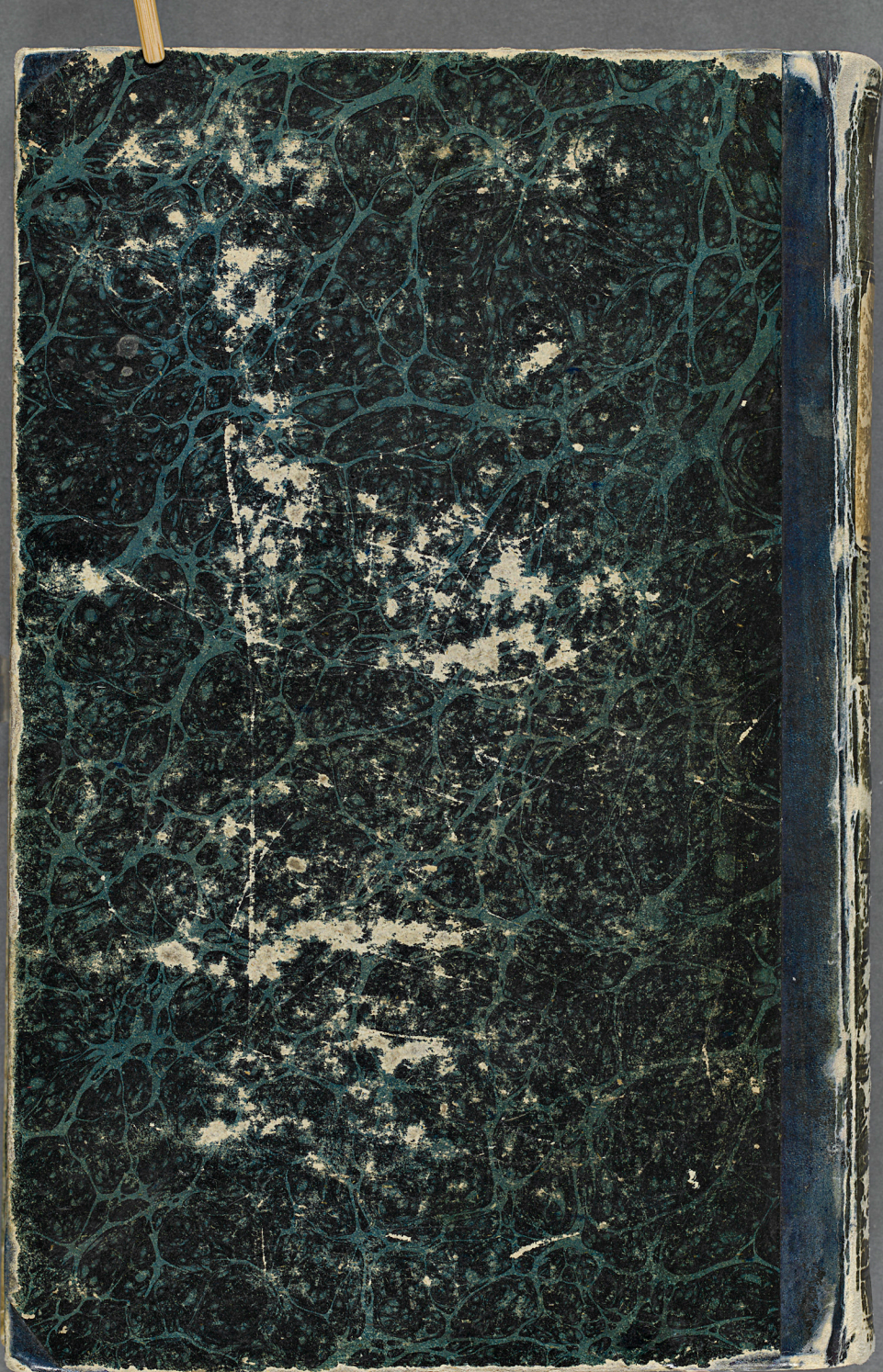
Sådan, Min Herre, är Naturens rättvisa: sådane äro Lagarne för en fann och ädel
GRANSKNING.

FÖRSTE DELENS SLUT.















THORILD,
CRITIK

3ter

CRITIKER

1-4

10, 11.



THE WORLD,
CRITIK
or
CRITIKER
1-4